

Hamar domkirke

Foto: Olaf Martin Vering

Foto: Mittet

Ruinen brukes.

Foto: Inger A. Heldal©Riksantikvaren

Ruinen i vernebygget.

Foto: Inger A. Heldal©Riksantikvaren

Hamar domkirkeruin ligger på Domkirkeodden som stikker ut i Mjøsa, rett nord for det moderne Hamar. Bisepsetet i Hamar ble grunnlagt i 1152-53.

Bakgrunnen for plasseringen var Hamarkaupangens med dens sentrale beliggenhet i det indre Østlandsområdet i tilknytning til viktige ferdselsårer og det gamle maktsentret på Åker i Vang. Det indre Østlandet var i tidlig middelalder et urolig område som det var vanskelig for rikskongene å vinne kontroll over. Grunnleggelsen av bisepsetet og byggingen av domkirken har en tydelig maktpolitisk bakgrunn.

Historikk

Byggingen av kirken må ha startet kort tid etter at bisepsetet ble opprettet. Den er oppført av fint tilhogde kalksteinsblokker, hentet fra steinbrudd på Helgøya og i Furuberget nær ved. Bygningen er reist i romansk stil, og har antagelig stått ferdig omkring år 1200. Kirkebygningen har hatt et strengt og alvorlig preg, og det har vært relativt sparsomt med ornamentikk.

I løpet av 13- og 1400-tallet foregikk det store byggearbeider på domkirken. Koret og sidekapellene ble utvidet med ti meter mot øst, kapittelhuset på nordsiden ble bygd og tverrskipene må ha fått den lengden vi ser i dag. Hovedskipet har også i denne perioden fått hvelv. Alt i alt fikk kirken nå en lengde på 56,8m. og en total bredde på omkring 35m. Trolig fikk også de tre tårnene høyere spir. Tilbyggene og endringene ble utført i den rådende gotiske stilen med spisse buer, større vindusåpninger og rikere utsmykning. Det nye er murt opp av uregelmessig, grovt tilhogg stein, og hele kirken har sannsynligvis vært pusset innvendig. På rester av bevart puss på murene er det enkelte steder påvist spor etter farger. Trolig var veggene dekorert med bilder og malte ornament.

Ved reformasjonen i 1536-37 ble Hamar bispedømme lagt inn under Oslo. Derved mistet Hamar domkirke sin status. Gjennom oppløsningen av de kirkelige institusjoner som var knyttet til bisepsetet og Hamarkaupangens tilbakegang, ble det ikke lenger bruk for bygningen. Under den nordiske 7-årskrigen, i juni 1567, sprengte de svenske styrkene den gamle bispegården, og det tok fyr i domkirkens store tak. Etter dette har trolig bare koret blitt reparert slik at katedralskolen kunne bruke det til gudstjenester. Etter 1584 flyttes skolen, kirken overlates til et gradvis forfall og blir etter hvert steinbrudd der man tar stein til andre kirkebygg i området.

Undersøkelser og konservering

I perioden 1846-48 foretok Fortidsminneforeningen en opprydding i ruinen for å frigjøre den for nedraste murmasser. En mer systematisk utgravning og istandsetting forgikk i 1884-85 under ledelse av ingeniør J.F. Didrikson. I 1903 foretok arkitekt Olaf Nordhagen en omfattende bygningsarkeologisk undersøkelse og oppmåling. Etter dette er ruinen blitt konserverert flere ganger, mest inngripende i 1936.

Vernebygg

I 1985 var forfallet kommet så langt at det var nødvendig å ty til mer drastiske tiltak for å redde ruinen. Riksantikvaren konkluderte med at det var nødvendig med et vernebygg der klimaet kunne kontrolleres. Det ble holdt en arkitektkonkurranse og det seirende utkastet var tegnet av arkitekt Kjell Lund. Bygget, konstruert av stål og glass, sto ferdig i august 1998, etter flere år med arkeologiske utgravninger som ga store mengder ny informasjon både om kirken, kirkegården og Hamarkaupangen. Etter innbyggingen har ruinen vært stabil. Den er hele tiden under overvåking av NIKU.